

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ПРОМИСЛОВОСТІ: МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Визначено та розглянуто методичні підходи щодо оцінки економічної стійкості підприємств. Запропонована авторська методика (алгоритм) аналізу економічної стійкості підприємств промисловості України. Визначені та систематизовані показники-індикатори економічної стійкості, запропонований оптимальний їх перелік. Відображені основні шляхи вдосконалення методичного інструментарію

Ключові слова: економічна стійкість, промислове підприємство, аналіз, методики, оцінка, показники стійкості, нормативи

Постановка проблеми. Забезпечення економічної стійкості підприємства (далі ЕС) в сучасних умовах господарювання, яким характерні невизначеність та нестабільність, є найважливішим питанням сьогодення.

Необхідність розробки наукового апарату оцінки економічної стійкості підприємств промисловості України зумовлено тим, що в даний час більшість підприємств промисловості є потенційними банкрутами і не в змозі своєчасно адаптуватись до змін зовнішнього та внутрішнього середовища, яке перебуває у стані мінливості та невизначеності.

Єдиної системи показників як і єдиної методики, яка б характеризувала ЕС суб'єктів господарювання не існує. Найбільш поширені методики аналізу ЕС підприємств промисловості стосуються інтегральної оцінки та коефіцієнтного аналізу, деякі методики базуються на методах нечіткої логіки. Крім того методики розрахунку відносних показників стійкості мають відмінності, також спостерігається зайве дублювання показників.

В наукових публікаціях і на практиці оцінка ЕС як в цілому господарюючих суб'єктів, так і зокрема підприємств промислової галузі звужується до оцінки його фінансового стану, що не є правильним, оскільки фінансові показники не дають повного уявлення діяльності підприємства, а тільки вказують на кінцевий результат діяльності.

Система оцінки показників ЕС повинна формуватися виходячи з цілей аналізу та користувачів вихідної інформації. Розрахунки повинні бути прості, виключаючи їх дублювання при характеристиці різних складових ЕС та наявність безумовного взаємозв'язку показників.

Аналіз результатів останніх досліджень і публікацій. Дослідженням та розробкою методик аналізу ЕС присвячені роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема питаннями аналізу та оцінки ЕС промислових підприємств займалась вчені Ячменьова В.М., Максимова Л.В., Семененко І.М., Сизоненко О.А., Шатунова Т.О., Галушко Б.В., Іванов В.Л., Проценко Н.Б. Незважаючи на розробленість методик аналізу стійкості економічного суб'єкту багато питань залишаються невирішеними, зокрема питання стосовно аналізу економічної стійкості промислових підприємств. Окрім того, в умовах динамічного середовища та невизначеності, існуючі методики аналізу ЕС потребують постійного корегування.

Невирішені частини проблеми. Різноманітність показників аналізу ЕС, відмінність в їх методиках розрахунку та варіативність нормативних значень вказують на відсутність стандартної методики для України, до того ж в більшості існуючих сучасних методиках відсутня диференціація показників відносно галузей економіки України. Відсутність нормативних значень показників для різних галузей економіки України також вказує на певні методичні проблеми.

Мета статті – огляд методичних основ проведення аналізу економічної стійкості підприємств промисловості та формування напрямків вдосконалення з метою розробки сучасної методики через доповнення системи показників-індикаторів ЕС та стандартизації їх розрахунку.

Реалізація поставленої мети потребує виконання наступних завдань дослідження:

- розробка алгоритму аналізу ЕС для підприємств промислової галузі;
- визначення критеріїв щодо розрахунку показників ЕС;
- систематизація індикаторів ЕС промислового підприємства та вдосконалення системи показників задля розробки раціонального методичного підходу до оцінки ЕС;
- дослідження нормативів показників-індикаторів ЕС, зазначених в нормативних актах та літературних джерелах;
- розробка пропозицій щодо аналітичної таблиці для визначення рівня економічної стійкості промислового підприємства.

Основні результати дослідження. Аналіз методичних підходів щодо оцінки ЕС підприємств показав, що існує ряд методичних проблем, які потребують вирішення, а саме: відсутність сучасного наукового апарату щодо оцінки ЕС підприємств промисловості України; відсутність нормативних значень показників-індикаторів ЕС для різних галузей економіки та інші.

Індикаторами ЕС підприємств промисловості України, ми вважаємо, мають бути ресурси, без яких не можливо уявити жодне підприємство, а саме: фінансові, кадрові, виробничо-технічні, інформаційні.

Базуючись на традиційних методиках економічного аналізу та зокрема на деяких методиках аналізу ЕС, застосуємо власну методику (рис. 1), яка зможе застосовуватись не тільки на підприємствах промисловості, а також на підприємствах інших галузей економіки України.

На першому етапі аналізу необхідно визначити користувачів інформації та їхні цілі стосовно стану ЕС підприємства. Користувачі інформації можуть бути як зовнішніми так і внутрішніми. Зазвичай, внутрішні користувачі аналізу – це керівники різних рівнів управління, які уповноважені приймати управлінські рішення, спеціалісти підприємства, власники, тощо. Зовнішніми користувачами є інвестори, кредиторі, постачальники, покупці, посередники, органи виконавчої влади та інші. Цілком зрозуміло, що у зовнішніх так і у внутрішніх користувачів інформації економічного аналізу різне коло інтересів, різні цілі та завдання.

Перш за все, внутрішнім користувачам інформації необхідні дані про стан ЕС підприємства для прийняття управлінських рішень, своєчасного реагування та адаптації до змін зовнішнього та внутрішнього середовища, розробки подальшої стратегії підприємства та інші. Також, важливо зазначити, що до внутрішніх користувачів інформації відносяться насамперед зацікавлені користувачі, якими є власники-акціонери, засновники підприємств, для яких важливо знати стан ЕС, рівень ризикованості бізнесу, можливість та забезпечення гарантій отримання прибутків в майбутньому.

Цілі зовнішніх користувачів стосуються визначення доцільності інвестування, надання кредитів або подальшого співробітництва.

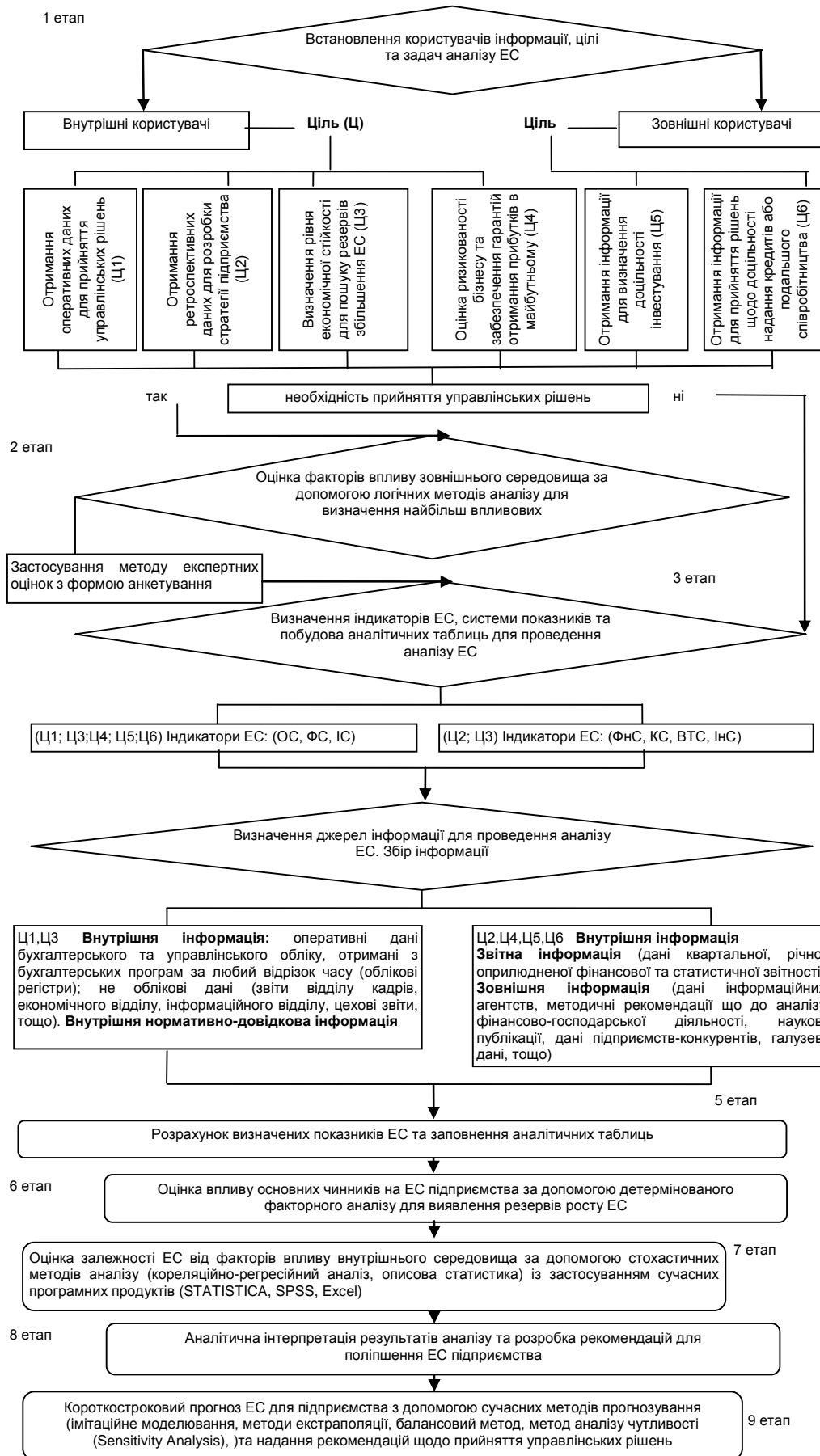

Рис. 2 Алгоритм аналізу економічної стійкості підприємств промисловості України

Примітка: авторська розробка

Проходження другого етапу авторської методики аналізу ЕС залежить від необхідності прийняття саме управлінських рішень. Якщо в результаті одержання релевантної інформації необхідно, наприклад, приймати рішення щодо знаходження резервів підвищення рівня ЕС або розробки подальшої стратегії підприємства, то неминучий другий етап, на якому здійснюється оцінка факторів впливу зовнішнього середовища. Дану оцінку можливо здійснити за допомогою логічних методів аналізу. Найбільш простіший, доступний та найменш затратний метод – це метод експертних оцінок з формою анкетування. Вибір даного методу не випадковий адже в умовах невизначеності досить ефективним є застосування логічних методів аналізу. Метод оснований на опитуванні експертів, які визначають найбільш впливові фактори зовнішнього середовища на ЕС промислового підприємства. Використання даного методу можливе за допомогою електронних таблиць Excel, офісної програми, яка є доступною для любого підприємства. Можливо також використати інші логічні методи економічного аналізу, наприклад, PEST – аналіз [17], SWOT-аналіз [23]. PEST – аналіз також базується на експертних оцінках та в більшій мірі необхідний для стратегічного прогнозування. При застосуванні PEST – аналізу оцінюються фактори політичні (Polіcy), економічні (Economy), соціальні (Society) та технологічні (Technology) [17, с.110]. SWOT-аналіз представляє собою основу для розуміння та управління навколишньою середою, в якій функціонує підприємство [18, с.112; 24, с.128]

На третьому етапі авторської методики передбачається визначення індикаторів ЕС, системи показників та побудова аналітичних таблиць для проведення аналізу ЕС.

З огляду на ресурси, основними індикаторами ЕС є: фінансова, кадрова, виробничо-технічна та інформаційна стійкість.

З огляду на сфери діяльності підприємства вважатимемо за індикатори ЕС операційну, фінансову та інвестиційну стійкість.

Загалом розрахунки показників-індикаторів ЕС повинні базуватись на публічній звітності підприємств, а для більш детальної інформації можливе застосування даних внутрішнього обліку та не облікових даних підприємства.

В залежності від визначення індикаторів ЕС на третьому етапі передбачається побудова системи часткових показників для оцінки різних видів стійкості та розрахунок інтегрального показника .

Вибір коефіцієнтів, які потенційно будуть включені в методику визначення рівня ЕС підприємств промисловості, передбачає деякі критерії:

1. показник має бути відносним або вимірюватись в грошовому еквіваленті;

2. показники мають давати повну характеристику складової ЕС. При цьому не допускається дублювання;

3. показники мають розраховуватись на основі даних загальнодоступної звітності (фінансової та статистичної).

Система показників для розрахунку економічної стійкості по авторській методиці вказана на рисунку 2.

Отже, відповідно до запропонованої методики відібрано 21 показник-індикатор рівня економічної стійкості.

Основним постулатом представників школи "статистичного фінансового аналізу" (Ratio Statisticians School) є ідея, що аналітичні коефіцієнти, розраховані за даними бухгалтерський звітності, корисні лише в тому випадку, якщо існують критерії, з граничними значеннями яких ці коефіцієнти можливо порівнювати [27]. Ми цілком погоджуємося з даною ідеєю, та вважаємо, що для об'єктивної оцінки ЕС необхідно порівнювати показники з нормативними значеннями. Вважається, що нормативними значеннями можуть бути: середньогалузеві значення; значення показників підприємств-лідерів галузі; значення показників підприємств-конкурентів, які досягнули найкращих результатів діяльності, теоретично-обґрунтовані значення показників, які публікуються в офіційних матеріалах.

Зауважимо, що в економічній літературі окрім терміну "норматив" досить часто вживають терміни "критичне значення", "еталон", "рекомендована межа", "оптимальне значення", "критеріальне значення", що обумовлює неоднозначність трактування.

На нашу думку, більш відповідну назву слід вживати "норматив", оскільки норматив має суб'єктивний характер і може переглядатись в залежності від часу та змін в галузях економіки України.

Важливо зазначити, що встановлення нормативів як в цілому для підприємств України, так і зокрема для підприємств промисловості є певною методичною проблемою, адже різні джерела вказують на зовсім різні нормативні значення одних і тих же показників. Окрім того, одна кількість показників мають відкриті або закриті інтервали, а друга кількість показників мають нормативи збільшення або зменшення, тобто такі показники необхідно розглядати тільки в динаміці.

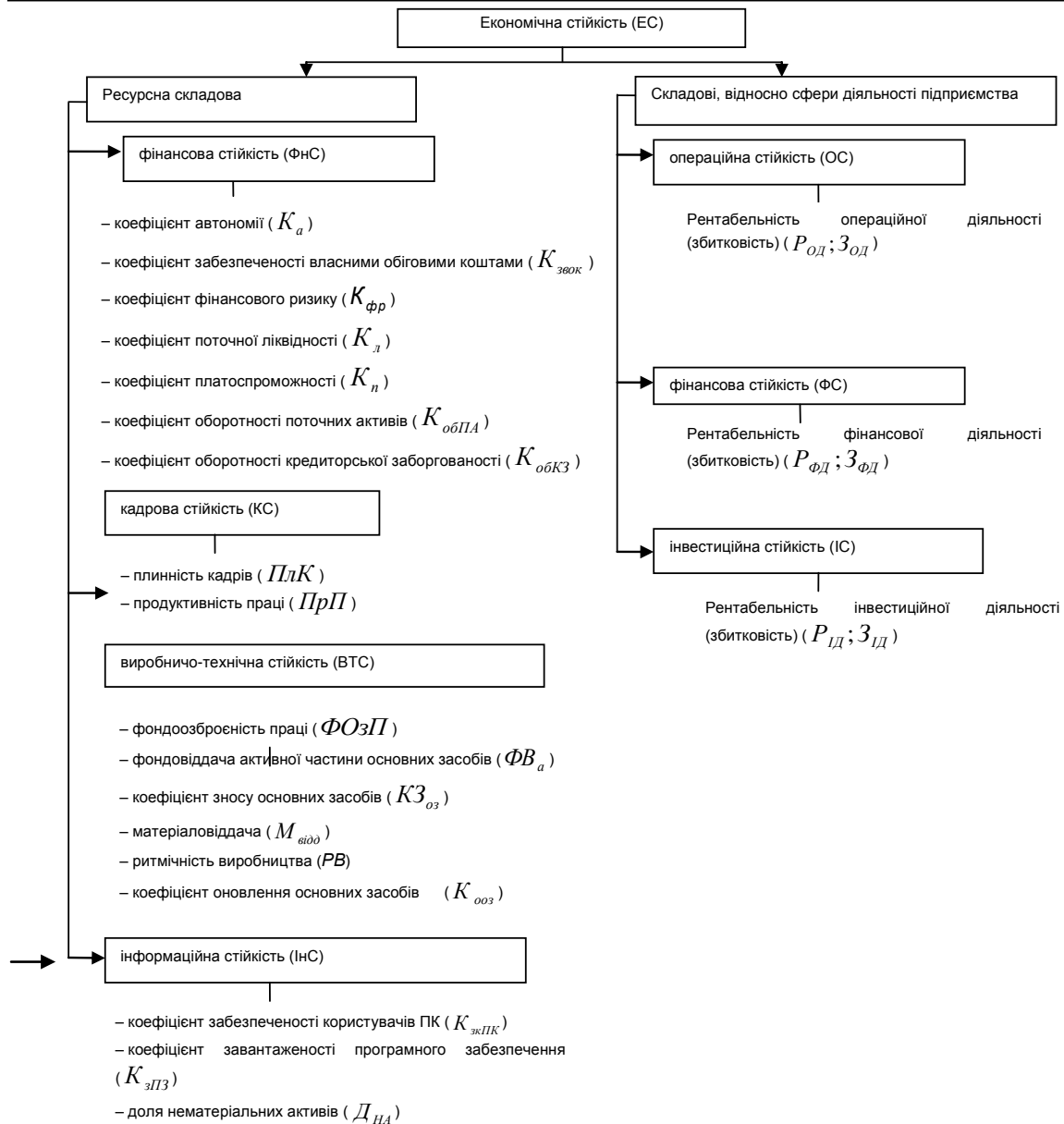

Рис. 2 Система показників для розрахунку економічної стійкості

Примітка: авторська розробка

З огляду на таблицю 1 видно, що нормативні методикою входять в перелік, мають зовсім різні значення більшості показників, які за авторською значення, що становить певну методичну проблему.

Таблиця 1 Нормативні значення показників-індикаторів ЕС, зазначені в нормативних актах та літературних джерелах

Показники-індикатори ЕС	Позначення	Норматив	Посилання
1	2	3	4
Ресурсна складова			
Фінансова стійкість (ФНС)			
коефіцієнт автономії (фінансової незалежності)	K_a	$\geq 0,5$	[8, с.696], [9, с.179], [3, с.255], [21, с.174], [15, с.302], [1], [19], [14], [22], [25, с.157]
		0,25-0,5	[16]
коефіцієнт забезпеченості власними обіговими коштами	$K_{звок}$	≥ 1	[3, с.255], [21, с.174], [16], [1]
		0,6-0,8	[9, с.183]
коефіцієнт фінансового ризику	$K_{фр}$	менше 1	[16]
		$\leq 0,5$	[8, с.697], [3, с.255].
		менше 0,2	[1]
коефіцієнт поточної ліквідності	K_l	більше 2	[8, с.673], [9, с.196]
1	2	3	4
		більше 1	[16], [21, с.173], [12, с.289], [22], [25, с.157]
		1,5-2,5	[19]
		2,0-2,5	[15]

Продовження табл. 1

коефіцієнт платоспроможності	K_n	більше 1	[8, с.756], [19]
коефіцієнт оборотності поточних активів	$K_{обПА}$	збільшення	[8, с.684], [9, с.210], [16]
коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	$K_{обКЗ}$	збільшення середньогалузеве значення	[8, с.693], [20], [22], [25, с.157] [25, с.157]
Кадрова стійкість (КС)			
плинність кадрів	$ПлК$	0,15-0,25 зменшення	[25]
продуктивність праці	$ПрП$	збільшення	[11], [25]
Виробничо-технічна стійкість (ВТС)			
фондоозброєність праці	$ФОзП$	більше 0 збільшення	[19], [11]
фондовіддача активної частини основних засобів	$ФВ_a$	більше 0 середньогалузеве значення	[22] [25, с.157]
коефіцієнт зносу основних засобів	$КЗ_{оз}$	зменшення	[16], [22], [6]
матеріаловіддача	$М_{відд}$	збільшення	[13], [2]
коефіцієнт оновлення основних засобів	$К_{ооз}$	збільшення	[16], [22]
Інформаційна стійкість (ІНС)			
коефіцієнт забезпеченості користувачів ПК	$К_{жПК}$	нормативу не існує	[7]
коефіцієнт завантаженості програмного забезпечення	$К_{зПЗ}$	нормативу не існує	[7]
доля нематеріальних активів	$Д_{НА}$	нормативу не існує	-
Складові, відносно сфери діяльності підприємства			
Операційна стійкість (ОС)			
Рентабельність операційної діяльності (збитковість)	$P_{од}; Z_{од}$	збільшення	[16]
Фінансова стійкість (ФС)			
Рентабельність фінансової діяльності (збитковість)	$P_{фд}; Z_{фд}$	збільшення	[16]
Інвестиційна стійкість (ІС)			
Рентабельність інвестиційної діяльності (збитковість)	$P_{ід}; Z_{ід}$	збільшення	[16]

Примітка: узагальнено та систематизовано на підставі досліджених автором наукових джерел

Отже, дослідження показали, що встановлення нормативів коефіцієнтів, які на нашу думку, всебічно характеризують рівень ЕС як в цілому підприємств України, так і зокрема підприємств промисловості, є достатньо дискусійним питанням.

Зупинимося на нормативах деяких показників. Коефіцієнт автономії присутній майже в усіх методиках аналізу фінансової стійкості, при цьому більшість авторів та існуючі офіційні методики придержуються норматива більше 0,5, що на нашу думку є оптимальним. Разом з тим, слід зауважити, що неможливо зрівнювати, наприклад, підприємства промисловості та підприємства торгівлі. Для торгових підприємств коефіцієнт автономії 0,5 і більше є найпоширенішим становищем, а для підприємств промисловості даний показник зустрічається досить рідко.

Стосовно коефіцієнта плинності кадрів Деречинський Ю.Н. та Севрюкова С.В. аргументують норматив 15%-25% як більш "сприятливою ситуацією" в якій зберігається соціально-економічний розвиток персоналу. Автори вважають, що при значенні плинності кадрів 2-10% спостерігається процес старіння [4].

Для того, щоб об'єктивно оцінити рівень ЕС, вважаємо за необхідне нормативами показників-індикаторів вважати середньогалузеві показники, які повинні розраховуватись за даними офіційних статистичних матеріалів. Окрім того, дані показники-нормативи повинні регулярно переглядатись, в залежності від змін в економіці України.

Після визначення системи часткових показників, виявлення їх нормативних значень, необхідно розрахувати загальний показник ЕС.

Таблиця 2. Визначення рівня економічної стійкості промислового підприємства

Показники економічної стійкості	Норматив		Фактичне значення	Порівняння з нормативом	Група (зниз./підвищ.)
	величина	вид (max; min)			

Примітка: запозичене [26, с. 161] та удосконалене автором

Четвертим етапом авторської методики аналізу економічної стійкості є визначення джерел та збір інформації. Основними джерелами інформації є фінансова і статистична звітність підприємств, яка є

В частині методики визначення інтегрального показника досить цікавими є дослідження науковців Григорук П.М. і Ткаченко І.С.[4]. Автори вважають, що "реалізація ідеї побудови інтегрального показника пов'язана з трьома основними складовими, які становлять його фундаментальну базу: визначення його концепції; формування інформаційної бази; визначення алгоритму його розрахунку". В продовження методики обчислення інтегрального показника Григорук П.М. і Ткаченко І.С. вважають, що при наявності великої кількості вихідних показників для збільшення інформативності, слід використовувати процедуру послідовної згортки. Дана процедура передбачає групування часткових показників за певними характеристиками і подальшим визначенням часткових узагальнюючих показників. Далі цей процес може відбуватись в декілька етапів до остаточного визначення загального інтегрального показника [4, с.35].

На завершальній стадії третього етапу здійснюється побудова аналітичних таблиць, які наочно дають уявлення про стан ЕС підприємства. Аналітичні таблиці можуть бути відмінними, це залежатиме від користувачів аналізу та їх мети. Прикладом аналітичної таблиці може бути наступна таблиця (табл. 2).

Оскільки нормативами в даній методиці є середньогалузеві значення і не завжди зрозуміло чи рекомендовані величини являються максимальними (мінімальними) пропонується в таблиці обов'язково вказувати вид нормативу.

публічною. Але варіативність джерел інформації все таки залежатиме від її користувачів, тобто внутрішні користувачі інформації для більш детального аналізу мають застосовувати окрім фінансової та статистичної

звітності внутрішню інформацію підприємства (дані бухгалтерського, управлінського обліку, не облікові дані).

На п'ятому етапі авторської методики передбачається розрахунок визначених показників ЕС та заповнення аналітичних таблиць, що є суто технічним етапом.

Шостий етап передбачає оцінку впливу основних чинників за допомогою детермінованого факторного аналізу для виявлення резервів росту ЕС. Величину впливу окремих факторів на зміну результативного показника можливо виявити за допомогою класичних способів детермінованого аналізу.

На сьомому етапі аналізу відбувається оцінка залежності ЕС від факторів впливу внутрішнього середовища за допомогою стохастичних методів аналізу (кореляційно-регресійний аналіз, описова статистика) із застосуванням сучасних програмних продуктів (STATISTICA, SPSS, Excel).

Восьмий та дев'ятий етап аналізу ЕС промислового підприємства передбачає узагальнення результатів аналізу, їх аналітична інтерпретація та надання рекомендації щодо прийняття управлінських рішень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідивши методичні підходи щодо оцінки економічної стійкості підприємств промисловості України дійшли наступних висновків. По-перше необхідна сучасна методика оцінки, яка враховуватиме умови зростання невизначеності та динамічності зовнішнього середовища, специфіку галузі а також об'єктивні нормативні значення щодо інтерпретації показників-індикаторів ЕС. Перевагами запропонованої авторської методики є:

1. простота у використанні, доступність для сприйняття широкого кола зацікавлених користувачів інформації щодо стану економічної стійкості промислового підприємства;

2. виключення суб'єктивізму, оскільки для аналізу ЕС промислового підприємства використовується достовірна інформація за даними публічної звітності.

По-друге запропонований перелік показників-індикаторів ЕС дасть можливість всебічно оцінити економічну стійкість промислового підприємства, враховуючи ресурси підприємства а також сфери його діяльності.

По-третє, застосування інформаційно-комп'ютерних технологій дасть можливість поєднувати процес обробки вихідних даних з процесом оперативного прийняття управлінських рішень.

В подальших дослідженнях планується визначення нормативів показників економічної стійкості з огляду на середньогалузеві значення а також удосконалити їх розрахунок.

Список використаних літературних джерел:

1. *Галушка В.В.* Обоснование рекомендуемых значений аналитических финансовых показателей предприятий [Электронный ресурс] / В.В. Галушка, В.Н. Антоненко. – Режим доступа: <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/12951/1/Galushka.pdf> 2. *Гарник М.М.* Теоретичні аспекти використання матеріальних ресурсів на промислових підприємствах [Електронний ресурс] / М.М. Гарник. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/nie/2011_1/121-125.pdf 3. *Голово О.Г.* Удосконалення оцінки та прогнозування фінансової стійкості підприємства в сучасних умовах господарювання / О.Г. Голово, А.С. Тараскіна // Вісник ЖДТУ. – 2012. – №1(59). – с.254-258 4. *Григорук П.М.* Методи побудови інтегрального показника / П.М. Григорук, І.С. Ткаченко // БІЗНЕСІНФОРМ. – №4. – 2012 р. – с. 34-38 5. *Деречинський Ю.Н.* Проблема соціально-економічної оцінки руху персоналу [Електронний ресурс] / Ю. Н. Деречинський, С.В. Севрюкова – Режим доступу: http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/11261/1/knp117_128-131.pdf 6. *Ковалев А.И.* Анализ финансового состояния предприятия / А.И. Ковалев, В.П. Привалов. – [изд-е 5-е, перераб. и доп.]. ¾ М.: Центр экономики и маркетинга, 2001. – 256 с. 7. *Ковальчук В.В.* Механізм управління інформаційними ресурсами промислових підприємств / В.В. Ковальчук, автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / Хмельницький національний університет Міністерства освіти і науки України, – Хмельницький, 2006. – 20 с. 8. *Костирко Р.О.* Фінансовий аналіз: Навч. Посібник / Р.О. Костирко. – Х.: Фактор, 2007. – 784 с. 9. *Крамаренко Г.О.* Фінансовий аналіз. Підручник / Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 392 с. 10. *Кривоконь О.С.* Історичні витоки та генезис фінансового аналізу / О.С. Кривоконь [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/np/pdf5/7.pdf> 11. *Кучинський В.А.* Підвищення ефективності процесу управління продуктивністю праці на підприємстві [Електронний ресурс] / В.А. Кучинський. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vcpi/TPTEV/2012_15/stat/25Kuchin.pdf 12. *Литвин Б.М.* Економіко-аналітична діяльність в організації: Підручник. / Б.М. Литвин. – К.: "Хай-Тек Прес", 2009. – 423 с. 13. *Магдійчук П.О.* Особливості аналізу показників ефективності використання ресурсів [Електронний ресурс] / П.О. Магдійчук. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2009_6_2/213-216.pdf 14. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджені наказом Міністерства економіки України від 17.01.2001р. № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ligazakon.ua/15>. Методичні рекомендації щодо встановлення загрози виникнення податкового боргу та проведення аналізу фінансового стану підприємств, які звертаються до органів ДПС для розстрочення (відстрочення) податкових зобов'язань : затв. Наказом ДПА України від 11 лютого 2010 року № 72. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ligazakon.ua> 16. Методичні рекомендації щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств – емітентів облігацій (крім комерційних банків). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN2640.html 17. *Могилова А.Ю.* Матричні методи, як інструмент для обґрунтування маркетингової стратегії підприємства / А.Ю. Могилова, І.С. Купченко // Вісник Дніпропетровського університету. Серія "Економіка". Вип. 4(3), 2010. – с. 109-115 18. *Пивоваров М.Г.* SWOT-аналіз виробничо-козпийвенной деятельности малых предприятий / М.Г. Пивоваров, А.М. Шаповалов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/venu/2010_2/24.pdf 19. Правовий канал України. Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lawua.info/bdata2/ukr2928/pg-2.htm> 20. Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації: Наказ Міністерства фінансів України, Фонду державного майна України №49/121 від 26.01.2001 // zakon1.rada.gov.ua. 21. *Семенов Г.А.* Діагностика банкрутства підприємства / Г.А. Семенов, О.О. Єропутова, О.О. Плаксюк // Вісник економічної науки України. 2011. – №2. – с. 170-176 22. *Сук Л.К.* Організація управлінського обліку та аналізу [Електронний ресурс] / Л.К. Сук, П.Л. Сук. – Режим доступу: http://elibrary.nubip.edu.ua/7648/1/SukPL_Stat9.pdf 23. *Учитель Ю.Г.* SWOT-аналіз и синтез – основа формирования стратегии организации: монография [2-ое изд.] / Ю.Г. Учитель, М.Ю. Учитель. – М.: Книжный дом "ЛИБРОКОМ", 2010. – 328 с. 24. *Фляйшер К.* Стратегический и конкурентный анализ. Методы и средства конкурентного анализа в бизнесе / Фляйшер К., Бенсуссан Б.; пер. с англ. Д.П. Коньковой. – М.: БИНОМ, Лаборатория знаний, 2005. – 541 с. 25. *Хмельевський М.О.* Методика оцінки ефективності підприємницької діяльності на внутрішньому і зовнішньому ринках / М.О. Хмельевський, М.П. Сагайдак // Економіка, менеджмент, бізнес. – №1. – 2010. – с.156-165. 26. *Шатунова Тетяна Олександрівна* Діагностика економічної стійкості машинобудівного підприємства: дисс. канд. екон. наук: 08.00.04/ Тетяна Олександрівна Шатунова. – Луганськ, 2010. – 252 с.– Бібліогр. : с. 161-162. 27. *Horrigan J.O.* Schools of Thought in the Historical Development of Financial Statement Analysis // Proceedings of the Pacioli Quincentennial Symposia. – Seattle University, Seattle, Washington. – 1996. – p. 35-49

МАТУШЕВСЬКА Олена Анатоліївна – аспірантка, Приазовського державного технічного університету; старший викладач кафедри "Облік та аудит" Севастопольського національного технічного університету.

Наукові інтереси:
– механізм забезпечення економічної стійкості підприємств промисловості

Стаття надійшла до редакції: 05.03.2013 р.